

OBRAZOVANJE ODRASLIH

kao šansa za ubrzanje ekonomskog i
socijalnog razvoja Bosne i Hercegovine

PRIJEDLOG POLITIKE

Obrazovanje odraslih

kao šansa za ubrzanje ekonomskog i socijalnog razvoja Bosne i Hercegovine

Dokument „Obrazovanje odraslih kao šansa za ubrzanje ekonomskog i socijalnog razvoja Bosne i Hercegovine“ kreiran je u sklopu projekta „EDU & JOB: Jačanje prava radnika i tržišta radne snage zagovaranjem regulative o obrazovanju odraslih“ koji je finansiran od strane delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini.

Ovaj dokument je izrađen u okviru saradnje Agencije za lokalne razvojne inicijative - ALDI i Centara civilnih inicijativa - CCI.

Maj, 2014. godine

ALDI
Agencija za lokalne razvojne inicijative
Bosna i Hercegovina
Panorama b.b.
73 000 Goražde
<http://www.aldi.ba>

CCI
Centri civilnih inicijativa
Bosna i Hercegovina
Ludviga kube 7
75 000 Tuzla
<http://www.cci.ba>

„EDU & JOB - Jačanje prava radnika i tržišta radne snage zagovaranjem regulative o obrazovanju odraslih“

Ugovor broj: 2013/336-641

Ovaj dokument je sačinjen uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost ALDI i CCI ni pod kojim okolnostima ne može se smatrati da odražava poziciju Evropske unije.

POLICY PRIJEDLOG

Obrazovanje odraslih

kao šansa za ubrzanje ekonomskog i socijalnog razvoja Bosne i Hercegovine

UVOD

U martu 2014. godine, Bosna i Hercegovina je imala ukupno 552.452 nezaposlenih na evidencijama javnih službi za zapošljavanje, što je za 22.399 osoba više u odnosu na isti mjesec 2011. godine.

U Evropskoj uniji (EU) je poziv za uzbunu, kroz objavljivanje Strategije „Europe 2020“ uputio 2010. godine José Manuel Barroso koji je tu godinu označio kao godinu novog početka za EU nakon izlaska iz ekonomske i finansijske krize. Ova strategija je donesena u trenutku kada je EU od 2008. godine izgubila milione radnih mjesta zajedno sa ogromnim porastom tereta javnog duga.

EU ima potencijal da prilagodi svoju ekonomiju i svoje društvo globalnim promjenama koje će se desiti u narednim godinama. Strategija Evropske unije jeste da doprinese da u narednih deset godina EU postane pametna, održiva i inkluzivna ekonomija koja će biti u stanju obezbijediti visoke stope zaposlenosti, produktivnosti i socijalne uključenosti.

Tri prioriteta EU do 2020. godine su:

- 1) Pametni rast (Smart growth) – razvoj ekonomije zasnovan na znanju i inovacijama;
- 2) Održivi rast (Sustainable growth) – rast zasnovan na efikasnom korištenju resursa, zelenoj i kompetitivnoj ekonomiji;
- 3) Inkluzivni rast (Inclusive growth) – rast zasnovan na visokim stopama zaposlenosti koji omogućava socijalnu i teritorijalnu koheziju.

Ciljevi koji proizilaze iz ovih prioriteta su međusobno povezani i predstavljaju kritične tačke za sveukupni uspjeh

Evropske unije. Kako bi se osiguralo da svaka država članica prilagodi "Europe 2020" strategiju svojoj specifičnoj situaciji, Evropska komisija je predložila da se EU ciljevi prevedu u nacionalne ciljeve i projekcije na način da obuhvataju svaki od tri prioriteta (pametni, održivi i inkluzivni rast).

Strategija Evropske unije „Europe 2020“ ističe važnost obrazovanja odraslih, kroz jedan od svojih sedam programa, „Program za nove vještine i radna mjesta“ podstiče modernizaciju tržišta rada, osnaživanje ljudi kroz razvoj njihovih vještina tokom cijeloga života s ciljem povećanog učešća radne snage, te boljeg odnosa ponude i potražnje. Prema strategiji "Europe 2020" prvi cilj je da 75 % populacije u dobi između 20 i 64 godine bude zaposleno do 2020. godine, uz veće uključivanje žena i starijih radnika u radno aktivno stanovništvo. Istovremeno, cilj Evropske unije je da broj Evropljana koji žive ispod nacionalnih granica siromaštva bude umanjen za 25 posto.

Podaci s početka ovog teksta, govore da je krajnje vrijeme da se u Bosni i Hercegovini pozove na uzbunu i poduzmu konkretne aktivnosti na izlazak iz krize i smanjivanje broja nezaposlenih.

Proteklih 20 godina nezaposlenost je najveći ekonomski problem iz razloga što je preko 20 % radno sposobnog stanovništva bez posla. U Bosni i Hercegovini funkcionišu tri odvojena sistema za poticanje zapošljavanja i obezbjeđenje socijalne sigurnosti nezaposlenih radnika, koji su labavo povezani Državnom agencijom za rad i zapošljavanje, dok su

entitetski zavodi za zapošljavanje i Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta nadležni za politike i mjere u oblasti rada.

Posljedica zanemarivanja reformi u ovoj oblasti jeste da su na snazi javne politike u oblasti rada i zapošljavanja iz vremena samoupravnog socijalizma koje su neefikasne, nepravedne i nedjelotvorne i da one ne obezbjeđuju prilagođavanje tržištu rada nezaposlenim licima, a privatnom sektoru ne pružaju osiguranje od tržišnih poremećaja, te kao takve otežavaju implementaciju politika koje bi mogle značajnije doprinijeti rastu zaposlenosti.

Na osnovu iskustava iz proteklih godina u Bosni i Hercegovini, može se zaključiti da će se za svako novo zapošljavanje u postojećoj ili novoj industriji zahtijevati spreman sistem dodatnog obrazovanja odraslih obzirom da većina proizvodnih tehnologija za izvoz zahtijeva specifičnu obuku radnika. Ovaj problem predstavlja veliki teret za poslodavce koji moraju da ulažu značajne resurse i da gube dragocjeno vrijeme na obuku novih radnika koje zapošljavaju.

Donošenje zakona kojim će se unaprijediti sistem obrazovanja odraslih može dodatno stimulatивно uticati na poslodavce da proširuju obim poslovanja i broj radnih mjesta. U EU prosječna bruto satnica sa tercijalnim obrazovanjem je dva puta veća u odnosu na zaposlene sa samo osnovnom školom. U Bosni Hercegovini osobe koje imaju dvije i više godina obrazovanja nakon završenog srednješkolskog obrazovanja su ekonomski aktivniji i većina uključenih u tržište rada je zaposleno.¹

Korjenita reforma obrazovnog sistema i uspostavljanje zakonske regulative u oblasti obrazovanja odraslih može veoma pozitivno doprinijeti ubrzanju oporavka tržišta rada u BiH posebno iz razloga što bi modernizovani sistem obezbijedio lakše prilagođavanje privatnog sektora promjenama na tržištu, veću mobilnost radne snage, te

potpunu uključenost radno aktivnog stanovništva u radnu snagu.

OBRAZOVANJE ODRASLIH U BOSNI I HERCEGOVINI

U 2013. godini Bosna i Hercegovina je imala 1,1 milion radno sposobnih osoba koje su imale maksimalno završeno osnovno obrazovanje. Od ovog broja svega 161 hiljada je zaposleno, a 922 hiljade ili 85 % nezaposleno ili ekonomski neaktivno. Najveći dio radne snage ima završeno srednješkolsko obrazovanje i od ukupno 1, 26 miliona 507 hiljada je bilo zaposleno, a 756 hiljada nezaposleno ili ekonomski neaktivno.²

Pored toga što ukazuju na međuzavisnost između obrazovanja i stanja na tržištu rada, ranije pomenuti ciljevi EU mogu poslužiti za mjerenje napretka Bosne i Hercegovine na području rada i zapošljavanja. U Lisabonskoj strategiji EU je definisala povećanje stope zaposlenosti sa 61 % u 2001. na 70 % u 2010. godini, dok je Evropa 2020 odredila kao cilj užu stopu zaposlenosti – 75 % zaposlenost osoba od 20 – 64 godine.

Iz svega prethodno navedenog jasno je da nivo obrazovanja radne snage ima izuzetan uticaj na nivo aktivnosti generalno, a posebno na stope zaposlenosti. Veoma je značajno istaći da se rast zaposlenosti može očekivati jedino dugoročnim planiranjem razvojnih politika i povezivanjem obrazovanja sa stanjem na tržištu rada, ne samo kako bi se ukazalo da javne politike mogu efikasno pobjeđivati u borbi protiv nezaposlenosti, već i da se ukaže na značaj multidimenzionalnosti problema nezaposlenosti čije razumijevanje je presudno u politikama koje imaju za cilj povećanje broja zaposlenih, odnosno smanjenje broja nezaposlenih osoba.

² Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH; Anketa o radnoj snazi

¹ http://www.aldi.ba/documents/Izvjestaj_10GODINAPOSLIJE.pdf

Od suštinske važnosti je redefinisanje postojeće i utvrđivanje potpuno nove obrazovne politike (ciljeva i propisa) u oblasti stručnog obrazovanja, obuke i obrazovanja odraslih. To će omogućiti podizanje nivoa stručnog obrazovanja i obuke odraslih na nivo zemalja članica Evropske unije u skladu sa Strateškim okvirom za evropsku saradnju u obrazovanju i treningu ("ET 2020" 2009/C 119/02) i uspostavljanje sistema cjeloživotnog učenja. Posljedično, očekuje se veći stepen integracije, stručne obuke, treninga i obrazovanja odraslih u sistem formalnog osnovnog, srednjeg, visokog obrazovanja, na način dostupan svima, a posebno nezaposlenim, radnicima i socijalno ranjivim kategorijama stanovništva.

Donošenje kvalitetnih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih, stručnog obrazovanja i obuke koji će uvažavati potrebe osiguranja kvalitetnog programa stručne obuke će značajno doprinjeti pozitivnim promjenama na tržištu rada, a posebno dinamizaciji tržišta rada, te jačanju kredibiliteta involviranih zainteresovanih strana. U skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, ovi propisi trebaju biti usklađeni sa Evropskim kvalifikacijskim okvirom čije su osnove usvojene³ od strane Vijeća ministara BiH, što omogućava lakše i brže udovoljavanje zahtjevima poslodavaca u cilju zapošljavanja radne snage koja ima samo osnovno obrazovanje ili zastarjelo obrazovanje.

Zbog novih tehnoloških dostignuća i savremenih proizvodnih procesa, te promjena na tržištu rada, u Bosni i Hercegovini se osjeća potreba za obrazovanjem nezaposlenih, odraslih osoba koje stiču prvo zanimanje, kao i osoba koje se žele prekvalifikovati ili dokvalifikovati. U BiH postoji manjak svijesti o potrebi da se konstantno obrazujemo tokom života, što je inače politika Evropske unije koju promovira koncept "cjeloživotno obrazovanje".

Zbog izražene dugoročne nezaposlenosti, većina registrovanih nezaposlenih osoba posjeduje zastarjelo znanje, vještine i kompetencije. Postoji veliki broj

nezaposlenih osoba sa zanimanjima/zanatima koja nisu bila potrebna ni u posljednjih 10 godina. Neusklađenost, dakle, nije problem u globalnom smislu kvalifikacija, nego i u smislu vještina i kompetencija koje obrazovni sistem obezbjeđuje.

Institucionalna slika obrazovnog sektora u Bosni i Hercegovini je odraz uređenja države, definiranog Ustavom BiH, ustavima entiteta i kantona, te Statutom Brčko distrikta i na osnovu kojih se zakonski definiraju nadležnosti u oblasti obrazovanja. Punu i nepodjeljenu nadležnost u obrazovanju imaju Republika Srpska (RS), deset kantona u Federaciji BiH (FBiH) i Brčko distrikt (BD). Prema Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH je nadležno za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih načela koordiniranja aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu, između ostalih, i za oblast obrazovanja. Na nivou države usvojeno je pet okvirnih zakona:

- Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u BiH,
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH,
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH,
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH,
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Svi zakoni u entitetu RS, kantonima i Brčko distriktu BiH, kao i drugi propisi iz oblasti obrazovanja treba da se usklađuju sa odredbama ovih okvirnih zakona BiH.

Također, kao rezultat reformi obrazovanja, na nivou BiH usvojeno je pet strategije, i to:

Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH; Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007-2013. godine i Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH, sa planom implementacije 2008 – 2015, Mapa puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU

³ Vijeće ministara BiH usvojilo je Osnove kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini 24.3.2011.godine u Sarajevu

programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji i 7 osnovnih strategija i smjernica za implementaciju bolonjskog procesa (Okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH; Provođenje okvira za visokoškolske kvalifikacije u BiH; Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH; Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH; Državni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija u BiH; Model dodatka diplomi za BiH; Priručnik za korisnike za model dodatka diplomi za BiH).

Vijeće ministara BiH je u aprilu 2014. godine donijelo Odluku o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, s ciljem poboljšanja i ujednačavanja obrazovne i kvalifikacijske strukture stanovništva, te povećanja zaposlenosti u BiH. Usklađivanjem ove oblasti sa standardima EU želi se povećati profesionalna pokretljivost radno aktivnog stanovništva na domaćem, evropskom i međunarodnom tržištu rada, te unaprijediti kvaliteta života građana. Principi i standardi u oblasti obrazovanja namijenjeni su svim obrazovnim vlastima u BiH kao okvir za izradu strategija, strateških planova i smjernica za razvoj obrazovanja odraslih u BiH i polazna su pravna osnova za daljnji proces reforme obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

U Bosni i Hercegovini, na polju usvajanja Nacionalnog-državnog kvalifikacijskog okvira se stiglo do usvajanja osnova kvalifikacijskog okvira od strane Vijeća ministara, što još uvijek ne obavezuje na njegovu primjenu, te se primjenjuje zastarjeli kvalifikacijski okvir koji nije usklađen sa evropskim. Osnovama kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini stvara se preduslov za izradu „Kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini“, koji treba povezati prethodne, sadašnje i buduće rezultate učenja, te ih postaviti u međusobne odnose unutar Bosne i Hercegovine, ali i Evropskog kvalifikacijskog okvira i evropskog obrazovnog prostora, a koji bi trebao biti donesen najkasnije do kraja 2015. godine.

Na nivou BiH uspostavljene su Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, Centar za informiranje i

priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja i Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. Formirana su tijela za koordinaciju obrazovnog sektora: Konferencija ministara obrazovanja u BiH i Vijeće za opće obrazovanje u BiH. Uspostavljena je i Rectorska konferencija BiH koja utvrđuje i zastupa zajedničke interese univerziteta u Bosni i Hercegovini, ostvaruje saradnju sa institucijama u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini i djeluje kao savjetodavno tijelo za provođenje reforme visokog obrazovanja.

Naime, iako ne postoji ministarstvo obrazovanja na državnom nivou, Sektor za obrazovanje, pri Ministarstvu civilnih poslova BiH, obavlja niz zadataka iz oblasti koordinacije sa programima EU, prati primjenu sporazuma i strateških dokumenata iz oblasti obrazovanja (formalnog i neformalnog), kao i primjenu evropskih konvencija i deklaracija koje se tiču obrazovanja. Sektor za obrazovanje veliku pažnju poklanja standardima obrazovanja, stručnog usavršavanja i cjeloživotnog obrazovanja.

Bitnu ulogu u obrazovanju odraslih igraju i javne službe za zapošljavanje u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko, koji provode programe zajedno sa Agencijom za rad i zapošljavanje. Cilj Agencije je da, angažujući poslodavce i obrazovne institucije, inicira aktivnosti javnih službi za zapošljavanje neophodne za provođenje programa profesionalnog usmjerenja koji bi mogli smanjiti nezaposlenost.

U Bosni i Hercegovini obrazovanje je organizovano u četiri osnovna nivoa, a to su: predškolsko vaspitanje i obrazovanje; osnovno obrazovanje; srednje obrazovanje i visoko obrazovanje.

Ukupno u BiH ima više od trideset zakona raznih nivoa koji uređuju ovu oblast obrazovanja. Ovakav decentralizovan sistem onemogućava jednoobrazan pristup obrazovnim politikama, pojačava razlike u razvoju ljudskih potencijala u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine, te generiše niz

problema u hijerarhiji nadležnosti, odgovornosti i koordinacije.

Što se tiče finansiranja obrazovanja u Bosni i Hercegovini, ono se najvećim dijelom finansira iz javnih sredstava entitetskog, kantonalnog, budžeta Brčko distrikta i općinskog budžeta, zavisno od nadležnosti. To praktično znači da, u smislu lokacije, u Bosni i Hercegovini postoji trinaest posebnih budžeta za obrazovanje: dva na entitetskom, jedan u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine i deset kantonalnih budžeta. U skladu sa raspoloživim budžetima i ciljevima obrazovne politike različiti nivoi vlasti su ostvarili različit stepen napretka po pitanju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih.

Bosna i Hercegovina

Na nivou Bosne i Hercegovine, doneseni su adekvatni okvirni zakoni o obrazovanju koji u skladu sa evropskim standardima omogućavaju nižim nivoima vlasti da donesu odgovarajuće propise koji će bliže urediti pitanja obrazovanja odraslih, a važno je spomenuti da je Vijeće ministara usvojilo Osnove kvalifikacijskog okvira u BiH 24. marta 2011. godine u Sarajevu.

Takođe, Vijeće ministara BiH je u aprilu 2014. godine donijelo Odluku o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, s ciljem poboljšanja i ujednačavanja obrazovne i kvalifikacijske strukture stanovništva, te povećanja zaposlenosti u BiH.

Republika Srpska

U Republici Srpskoj, Zakon o obrazovanju odraslih je usvojila Narodna skupština Republike Srpske 11. juna 2009. godine. U ovom entitetu već je usvojen i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o obrazovanju odraslih. Od 2010. godine u ovom entitetu djeluje Zavod za obrazovanje odraslih, koji je nadležan za ovu oblast. U skladu sa Zakonom u RS se provode programi obrazovanja odraslih koji se postepeno razvijaju.

U Republici Srpskoj, u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih, samo verifikovane institucije mogu da provode

prethodno navedene obuke, odnosno institucije koje dobiju dozvolu od Zavoda za obrazovanje odraslih za izvođenje određene obuke. U Republici Srpskoj je registrovano 47 takvih obrazovnih institucija.

U Republici Srpskoj, donesena su tri nastavna plana: Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih, Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje odraslih za zanimanja trećeg stepena složenosti (za 57 zanimanja) i Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje za zanimanja četvrtog stepena (za 37 zanimanja).

Federacija BiH

Na inicijativu Federalnog ministarstva obrazovanja, u cilju normativnog uređenja u oblasti obrazovanja odraslih i unifikacijom zakona u svim kantonima, Vlada FBiH je 24. aprila 2014. godine utvrdila Nacrt zakona o principima obrazovanja odraslih u F BiH. Gledano po kantonima u F BiH, situacija je različita od kantona do kantona. Ono što se ipak može jasno uočiti jeste da su u određenim kantonima poduzeti konkretni koraci u ovoj oblasti dok je situacija u ostalim kantonima potpuno suprotna.

Unsko-sanski kanton

U Unsko-sanskom kantonu Zakon o obrazovanju odraslih donesen je 14. maja 2013. godine. U toku su pripreme za provođenje programa obrazovanja odraslih koji se implementiraju usporenim tempom obzirom na budžetska ograničenja.

Posavski kanton

U toku izrade analize nisu identifikovane bilo kakve aktivnosti u pogledu uspostave zakonskog okvira u oblasti obrazovanja odraslih.

Tuzlanski kanton

U Tuzlanskom kantonu pripremljen je Nacrt Zakona o obrazovanju odraslih koji je usvojen u Skupštini TK 09.06.2014., te je raspisana javna rasprava. Konačno donošenje Zakona očekuje se tokom 2014. godine.

Zeničko-dobojski kanton

U Zeničko-dobojskom kantonu je takođe utvrđen Nacrt Zakona o obrazovanju odraslih. Nakon što su održane javne rasprave u većini općina u ZDK stekli su se svi potrebni uvjeti da ovaj Prijedlog zakona bude upućen u skupštinsku proceduru, te da se tokom 2014. godine i donese.

Bosansko-podrinjski kanton Goražde

Još jedan kanton u kojem se očekuje vrlo brzo utvrđivanje Nacrta Zakona o obrazovanju odraslih jeste Bosansko-podrinjski kanton Goražde. Vlada BPK Goražde u svom programu rada za 2014. godinu ima usvajanje Nacrta Zakona o obrazovanju odraslih do jula 2014. godine.

Srednjobosanski kanton

U toku izrade analize došlo se do informacija da su pokrenute prve aktivnosti na osnovu kojih se može očekivati da će se tokom 2014. godine inicirati zakonodavna procedura u oblasti obrazovanja odraslih.

Hercegovačko-neretvanski kanton

Na području Hercegovačko-neretvanskog kantona Nacrt Zakona o obrazovanju odraslih ne postoji, no postoji velika zainteresovanost nadležnih organa da rade na ovom pitanju. Za 2014. godinu planirano je uvrštavanje Zakona o obrazovanju odraslih u Program rada Vlade.

Zapadno-hercegovački kanton

U Zapadnohercegovačkom kantonu je u planu izrada Strategije obrazovanja odraslih. Vlada je takođe zainteresovana za donošenje Zakona o obrazovanju odraslih.

Kanton Sarajevo

U Kantonu Sarajevo, 2013. godine usvojen je Nacrt Zakona o obrazovanju odraslih od strane Vlade i Skupštine KS, nakon čega je upućen na javnu raspravu. Od tada, konačan prijedlog zakona nikad nije stavljen na dnevni red.

Kanton 10

U toku izrade analize nisu identifikovane bilo kakve aktivnosti u pogledu uspostave zakonskog okvira u oblasti obrazovanja odraslih.

Brčko Distrikt

Iako u Brčko distriktu još uvijek ne postoji Nacrt zakona o obrazovanju odraslih, moguće je da isti Zakon u skorijoj budućnosti bude donesen s obzirom da je u Strategiji razvoja, Akcioni plan Brčko Distrikt, pomenuto stvaranje uslova za cjeloživotno učenje kroz sve oblike obrazovanja i obuke kroz donošenje zakona koji će urediti ovu oblast.

Socio-ekonomska situacija nakon poplava u BiH

Sredinom maja 2014. godine su se desile velike poplave u BiH nakon padavina koje su prevazišle rekord zadnjih 120 godina, od kako se vrše mjerenja. Iz korita su se izlile rijeke Bosna, Drina, Sana, Sava, Vrbas i druge. Poplavljeni su Brčko, Maglaj, Dobo, Derventa, Tuzla, Prijedor, Travnik, Janja, Bijeljina, Zenica, Živinice, Vareš, Zavidovići, Ključ, Banja Luka, Čelinac i mnoga druga mjesta i naselja.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine proglasila je 15. maja 2014. godine stanje prirodne nesreće, a Vlada RS je 17. maja 2014. godine proglasila izvanrednu situaciju na cijelom području Republike Srpske.

Svjetska banka, Ujedinjene nacije i Evropska komisija uz predstavnike državnih i entitetskih institucija te Brčko distrikta rade na procjeni štete u sektorima energija, transport, agrikultura, stanovanje, infrastruktura, voda i sanitarije te radna mjesta i ekonomija, a prvi preliminarni rezultati trebali bi biti poznati do 18. juna. Iako se ova procjena čeka, prema preliminarnim podacima Zavoda za zapošljavanje Federacije BiH, nakon poplava i klizišta ugroženo oko 15.000 radnih mjesta, i to 5.000 u poljoprivredi i 10.000 u privredi.

Ovakva situacija će značajno uticati na dinamiku provođenja reformi u bilo kojoj drugoj oblasti osim u saniranju nastalih šteta, ali ovo bi moglo biti i podstrek vlastima da ubrzaju korak na stvaranju potrebnih pretpostavki u cilju omogućavanja građanima sa pogođenih područja da sačuvaju, odnosno pronađu novi posao.

PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE STANJA U OBLASTI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Bosna i Hercegovina se suočava sa velikim ekonomskim i socijalnim tenzijama koje su posljedica isključenosti velikog dijela stanovništva iz radne snage, visoke stope nezaposlenosti radno-aktivnog stanovništva i izrazito visoke stope nezaposlenosti mladih. Poboljšanje ovog stanja moguće je osigurati provođenjem niza mjera i aktivnosti koje doprinose:

- 1) povećanju stopa zaposlenosti, a posebno osoba u dobi od 20-64. godine,
- 2) povećanju izdvajanja javnih resursa u istraživanje i razvoj,
- 3) povećanju znanja, vještina i kompetencija koje mladi stiču tokom obrazovnog procesa,
- 4) smanjivanju siromaštva i socijalne isključenosti.

Kao što se može primjetiti ovi ciljevi iz Strategije "Europe 2020", su međusobno povezani i usklađeni te imaju izuzetnu važnost u osiguravanju komplementarnosti i usklađenosti nacionalnih politika na nivou 27 zemalja članica koliko ih je u vrijeme objavljivanja Strategije bilo u EU.

Imajući u vidu specifičnosti svake države, prethodno pobrojane ciljeve neophodno je prilagoditi specifičnoj situaciji u kojoj se Bosna i Hercegovina nalazi, s tim da nacionalni ciljevi i prioriteti odražavaju jedan od tri prioriteta EU – da doprinose pametnom, održivom i inkluzivnom rastu.

Projekat jačanja prava radnika i tržišta radne snage zagovaranjem zakonske regulative u oblasti obrazovanja odraslih kojeg provode ALDI i CCI upravno je dizajniran da doprinese mobilizaciji raspoloživih resursa u borbi protiv nezaposlenosti i siromaštva kroz povećanje znanja, vještina i kompetencija nezaposlenih osoba, te stvaranje mogućnosti za napredovanje u karijeri za radnike sa niskim stepenom obrazovanja. Imajući u vidu ciljeve Evropske unije, specifičnosti ekonomije i sistema obrazovanja u Bosni i

Hercegovini, stanje na tržištu rada, razmjere problema nezaposlenosti i potencijale koji kroz obrazovanje odraslih mogu biti iskorišteni za poboljšanje socio-ekonomskog položaja nezaposlenih i radnika, osnovni zaključci su:

- 1) Stručna znanja, vještine i kompetencije nezaposlenih osoba su najvećim dijelom neadekvatna i zastarjela,
- 2) Obrazovni sistem ima dosta prostora za poboljšanje i bolje planiranje obrazovnih programa koji će biti više relevantni za potrebe tržišta rada,
- 3) Nezaposlene osobe sa najviše završenom osnovnom školom imaju najnepovoljniji položaj na tržištu rada i najmanje šanse za pronalazak zaposlenja,
- 4) Položaj zaposlenih radnika sa najmanjim stepenom obrazovanja moguće je značajno unaprijediti pružanjem mogućnosti za dalje stručno obrazovanje i obuku.

Evropska komisija je identifikovala pet oblasti na kojima treba da počiva sistem obrazovanja odraslih u EU, što treba predstavljati i osnovu predmetnih politika u BiH. Prije svega nužno je razviti okvir za obrazovanje odraslih zasnovan na različitim nacionalnim tradicijama kako bi sve zemlje mogle međusobno učiti i porediti postojeće programe radi poboljšanja kvaliteta programa obrazovanja odraslih. Drugo, javne institucije i vlade trebaju obezbijediti finansiranje dostupnih i fleksibilnih programa obrazovanja odraslih, naročito za ugrožene kategorije, uključujući sve stariju populaciju. Treće, za kvalitetno obrazovanje odraslih je nužno postojanje umreženih aktera, počev od javnih institucija, preko interesnih grupacija, nevladinih organizacija i preduzeća, koji moraju obezbijediti kvalitetno osoblje za realizaciju programa obuka. Četvrto, postoji jasna potreba da se neformalno i informalno obrazovanje tretira od interesa za cijelo društvo, prije svega za osobe koje dograđuju svoja znanja i vještine, a ne samo za preduzeća. Institucionalizacijom neformalnog obrazovanja stvorio bi se ključni alat za podizanje motivacije kod osoba kojima je ovakav vid učenja neophodan. Na koncu, treba stvoriti

sistem mjerenja i nadgledanja koji će omogućiti planiranje razvoja sektora obrazovanja odraslih.⁴

U skladu sa trenutnim stanjem i ciljevima na polju osiguranja konkurentne i stručne radne snage za potrebe otvorene ekonomije, slijedeće preporuke mogu biti iskorištene za dalje profilisanje obrazovne politike i njene bolje povezanosti sa tržištem rada:

1. Promocija cjeloživotnog učenja i kreiranje zakonodavnog okvira za obrazovanje odraslih;
2. Reforma sistema stručne obuke odraslih osoba;
3. Promocija i primjena nacionalnog kvalifikacijskog okvira;
4. Razvoj ljudskih resursa u obrazovnom sektoru sa fokusom na andraoško obrazovanje;
5. Sistematsko praćenje obrazovanja odraslih;
6. Osiguranje veće povezanosti programa obrazovanja odraslih sa potrebama tržišta rada.

U BiH, kao i u drugim zemljama EU, sistem obrazovanja i obuke se suočava sa zajedničkim izazovima kao što je starenje populacije, deficit u vještinama koje posjeduje radna snaga te izazove koje donosi globalna konkurencija.

Ove preporuke, koje su dodatno pojašnjene u prilogu nastale su na osnovu zajedničkog iskustva i dobre prakse i rezultata u reformi sistema obrazovanja i aktivnosti koje imaju za cilj promociju znanja i obrazovanja na svim nivoima i za osobe svih starosnih grupa.

Sve predložene preporuke mogu u značajnoj mjeri doprinijeti da cjeloživotno učenje i mobilnost radne snage napokon postane realnost, doprinosi unarijeđenju kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i obuke, promovišu jednakost, socijalnu koheziju i aktivno građanstvo, te podstiče kreativnost i inovaciju, uključujući poduzetništvo, na svim nivoima obrazovanja i obuke.

⁴ European Association for the Education of Adults 2006 "Adult Education Trends and Issues in Europe"

PREPORUKA 1:

PROMOCIJA CJELOŽIVOTNOG UČENJA I KREIRANJE ZAKONODAVNOG OKVIRA ZA OBRAZOVANJE ODRASLIH

U Evropskoj uniji, duži niz godina je aktuelna izgradnja savremenog obrazovanja odraslih, kroz sve veće zanimanje pojedinaca, zajednica, država i međunarodnih organizacija za učenjem tokom cijelog života. Znanje je ponuđeno kao lični, nacionalni i globalni odgovor na izazove i prijetnje u savremenom društvu. Tržište obrazovnih usluga regulacijom treba omogućiti dostupnost obrazovanja osobi kao potrošaču obrazovnih programa.

U globalnoj povezanosti, u procesu evropskog povezivanja razumljivo je da i efekti obrazovnih politika teško mogu ostati nacionalno izolirani. U potrazi za poslom izvan nacionalnih granica odrasli vrlo brzo uoče vrijednost svojih prethodno stečenih kvalifikacija i potreba za dodatnim učenjem. Svijest o potrebi da se izgradi konkurentna privreda, postigne stabilan razvoj i osigura socijalna kohezija utiču na potrebu za učenjem od obrazovnih politika koje nude kvalitetne odgovore na te izazove. Globalne prijetnje i strah od krize snažan su poticaj za potragu za novih obrazovnim rješenjima.

Mnoge međunarodne organizacije (UN, UNESCO, OECD, Svjetska banka, Međunarodna organizacija rada) te institucije Evropske unije – Vijeće EU i Europska komisija od Lisabonske deklaracije 2000. intenzivno promovišu i potiču cjeloživotno učenje kao koncept prema kojem svaki pojedinac treba biti otvoren za kontinuiranu nadogradnju svojih sposobnosti, znanja i vještina kako bi mogao opstati u stalno i brzo mijenjajućem društvenom i ekonomskom okruženju. Pri tome neprestano učenje i obrazovanje, naročito odraslih, ima ključnu ulogu, budući da ono omogućava brzo i ciljano sticanje znanja i vještina potrebnih na tržištu rada. Cjeloživotno učenje, kao cjelovit pristup, sastavni je dio strategija brojnih država i njihovih obrazovnih sistema, ali i EU kao cjeline. Niz međunarodnih deklaracija,

dokumenata i konferencija, te akcijskih planova ukazuje na važnost širenja i jačanja takvog pristupa. Od ključnih dokumenata tijela Evropske unije treba istaknuti slijedeće.

Preporuke Evropske komisije *"Making a European Area of Lifelong Learning a Reality (2001)"*⁵ i rezolucija Vijeća EU *"Council Resolution on lifelong learning (2002)"*⁶ naglašavaju potrebu da se tradicionalni obrazovni sistemi moraju transformisati i postati otvoreniji i fleksibilniji kako bi polaznici mogli razvijati individualne puteve učenja u skladu sa njihovim potrebama i interesima, te tako istinski iskoristiti prilike tokom života.

Evropski Parlament i Vijeće EU su 2006. godine donijeli Preporuke pod nazivom Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Evropski kompetencijski okvirni dokument⁷ u kojem se ukazuje na potrebu sticanja i razvijanja tih kompetencija u svim oblicima i vrstama obaveznog i neobaveznog učenja i obrazovanja, kao osnove za funkcionisanje u sadašnjem i budućem dinamičnom i promjenjivom okruženju.

Djelatnost obrazovanja odraslih nije regulisana adekvatnim zakonskim propisima na svim nivoim u Bosni i Hercegovini. Postojeći zakonski okviri ne obezbjeđuju u dovoljnoj mjeri ostvarivanje prava odraslih na obrazovanje i pravo na kvalitetno obrazovanje. Obzirom da obrazovanje odraslih mora biti sastavni, jednako važan, ali specifični dio cjelokupnog sistema obrazovanja, veoma je važno da se posebnim propisom uredi djelatnost obrazovanja odraslih, ustanove ovlaštene za obavljanje djelatnosti, prava i obaveze odraslog učenika, status, prava i obaveze nastavnika, način i izvore finansiranja, certificiranje,

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

⁶ [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF)

⁷ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union L394.

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf

evaluaciju i odgovornost radi zajedničkog djelovanja svih faktora uključenih u ovaj proces.

Imajući u vidu da je proces donošenja propisa iz oblasti obrazovanja odraslih u Federaciji BiH već pokrenut donošenjem propisa u Unsko-sanskom kantonu, pokretanjem zakonodavne procedure u nekoliko kantona, prioritet je, između ostalog, i osiguranje harmonizacije propisa koji će tretirati pitanje obrazovanja odraslih osoba, kako unutar F BiH tako i u odnosu na RS i Brčko Distrikt.

HRVATSKA

U Hrvatskoj je obrazovanje odraslih istaknuto kao važna sastavnica sistema obrazovanja, a svoju potvrdu dobiva nizom važnih strateških dokumenata. Najvažniji koraci u razvoju sistema obrazovanja odraslih su: Vladino prihvatanje Strategije obrazovanja odraslih u novembru 2004. godine, osnivanje Agencije za obrazovanje odraslih Vladinom Uredbom u maju 2006. godine, te usvajanjem Zakona o obrazovanju odraslih u februaru 2007. godine. Donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih uspostavlja se normativni okvir i stvaranje pravne pretpostavke daljnjem razvoju obrazovanja odraslih kao punopravnog dijela cjelokupnog obrazovnog sistema RH. Danas se djelatnosti obrazovanja odraslih odvijaju u Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih koja je osnovana Zakonom o Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

PREPORUKA 2: REFORMA SISTEMA STRUČNE OBUKE ODRASLIH OSOBA

Brze promjene na tržištu rada, starenje stanovništva i sve izraženija globalna konkurencija ukazuju na potrebu korištenja svih dostupnih znanja, vještina i kompetencija – bez obzira na to gdje i kako ih je pojedinac stekao. Vrednovanjem neformalnog i informalnog učenja otvaraju se nove prilike da pojedinci koji su tokom života stekli određena znanja i vještine dobiju formalne potvrde svojih kompetencija, te time postanu konkurentniji na tržištu rada i/ili stvore preduslove za nastavak svog obrazovanja.

U dosadašnjem sistemu obrazovanja u Bosni i Hercegovini, nije posvećena dovoljna pažnja odraslim i starijim radnicima. Veoma je važno stvoriti legislativne i institucionalne pretpostavke za obrazovanje i učenje odraslih i na taj način prevazići stanje u kojem je učenje i obrazovanje dostupno samo mladima.

U tom kontekstu posebnu vrijednost dobija stručno obrazovanje odraslih. Stručno obrazovanje odraslih je integralni dio sistema stručnog obrazovanja, koje je čvrsto povezano sa privredom, tržištem rada i drugim socijalnim sistemima. Obrazovanje, a posebno stručno obrazovanje, je kompleksno čak i u normalnim uslovima jer je uslovljeno ekonomskom strukturom, javnim aktivnostima i društvenim i političkim sistemom. Na perspektivu cjeloživotnog učenja bitno utiče uloga stručnog obrazovanja i obuke, uključujući i srednje tehničko stručno obrazovanje koje obezbjeđuje širok spektar različitih kvalifikacija potrebnih u kontekstu cjeloživotnog učenja.

Evropska Komisija sa svim zemljama-članicama Evropske unije zajedno djeluje na ojačavanju stručnog obrazovanja i obuke. Kopenhagenška deklaracija donesena je 2002. godine, a osnova za njeno djelovanje je saradnja 31 zemlje Evrope na ojačavanju stručnog obrazovanja i obuke.

Kako bi osigurala konkurentnost i inovativnost dok je suočena sa izazovima koje nosi intenzivna globalna konkurencija, te istovremeno prisutna nisko kvalifikovana radna snaga i problem starenja populacije, Evropska unija je odgovor našla u implementaciji i promociji Stručnog obrazovanja i obuke što je vitalno važno za pripremu pojedinaca za izazove tržišta rada. U skladu s tim, aktivnosti na povezivanju obrazovanja i tržišta rada kroz stručno obrazovanje i obuku pomažu da se obezbjeđe vještine, znanja i konkurentnost neophodne na današnjem tržištu rada. Navedene aktivnosti su neodvojivi dio programa Evropske unije „Obrazovanje i trening 2020“.

Stručne škole u BiH vrše obuku za odrasle u većini slučajeva prema programima iz formalnog obrazovanja za one učenike-polaznike koji su izašli iz redovnog sistema školovanja i žele da uvećaju svoje mogućnosti za zapošljavanje pohađanjem nastave radi sticanja kvalifikacija i certifikata. Obuka za odrasle odvija se po istom nastavnom programu (samo skraćenom) i upotrebom iste metodologije kao i za redovno školovanje u stručnim školama. Najčešće se nude programi stručnog usavršavanja iz oblasti administracije, menadžmenta, zdravstva i psihosocijalne djelatnosti, rada na računarima ili učenje stranih jezika, dok su sport, ekologija, proizvodnja hrane i poljoprivredne djelatnosti zanemareni. Osposobljavanju za proizvodna zanimanja posvećeno je malo pažnje. Zato kažemo da obrazovanje odraslih postoji, ali nije institucionalizovano u BiH. U praksi postoji veliki broj obrazovnih programa i projekata koji su namijenjeni odraslim ljudima, ali njihov rad nije međusobno povezan zajednički definisanim standardima i principima, niti zakonskim propisima koji bi u cijeloj BiH imali zajednički imenilac, a još uvijek bi mogli biti definisani u odnosu na specifičnost određenog prostora.⁸

Stoga je jako važno trajno usklađivanje obrazovanja s potrebama tržišta rada što podrazumijeva da stručno obrazovanje ima ključnu ulogu u razvijanju ljudskih potencijala s ciljevima postizanja privrednog rasta,

⁸ http://www.dvv-soe.org/LLLA/UOO_BOH.pdf

zapošljavanja i ostvarivanja socijalnih ciljeva. Izgradnja sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja koji omogućava cjeloživotno učenje i mobilnost radne snage znači da će sistem promovirati načelo dostupnosti svim skupinama stanovništva osiguravajući im pri tome mogućnost vertikalne i horizontalne prohodnosti između svih dijelova obrazovanja.

U kontekstu stručne obuke odraslih, kao pozitivan primjer, može se uzeti primjer Austrije, gdje se posebna pažnja posvećuje nadogradnji temeljnih kompetencija, koje najčešće finansira Zavod za zapošljavanje a oni obično imaju za cilj ubrzano ponovno integriranje pojedinca na tržište rada. Osnovni cilj ovih programa je smanjenje disbalansa između ponude i potražnje na tržištu rada pružajući pojedincu vještine i stručna znanja, kao i lične vještine i socijalne kompetencije. Ove aktivne mjere bi nezaposlenima trebale povećati njihove osnovne kompetencije i dugoročne izgleda za pronalaženje posla koji odgovara njihovim kvalifikacijama i sposobnostima.

U Austriji su obrazovne aktivnosti u kontekstu obrazovanja odraslih uglavnom nastavak stručnog osposobljavanja i prekvalificiranja, a definisane dobnim grupama i prethodno stečenim nivoom obrazovanja. U pravilu, polaznici u programima stručnog osposobljavanja, prekvalificiranja i usavršavanja odraslih su stariji od 20 godina. Početno stručno školovanje i osposobljavanje odraslih najčešće je u nadležnosti Federacije i provincija, dok su mnoge obrazovne inicijative usavršavanja u organizaciji preduzeća, privatnih pružaoca usluga ili neprofitnih institucija.

Veliku važnost stručnoj obuci u oblasti obrazovanja odraslih daju gotovo sve zemlje u Evropskoj uniji na različite načine. Kao primjere koje treba posebno izdvojiti predstavljamo Luksemburg i Francusku, koji imaju posebna ministarstva za ovu oblast.

U Luksemburgu djeluje ministarstvo koje se naziva „Ministarstvo obrazovanja i stručne obuke“ i posjeduje poseban odjel - Odjel za obrazovanje odraslih. Odjel za

obrazovanje odraslih pri Ministarstvu za obrazovanje i stručnu obuku ima slijedeće zadatke na nacionalnom nivou:

- pružiti formalno obrazovanje za odrasle kako bi im omogućio pristup do diplome koju izdaje srednje obrazovanje i stručna obuka
- osigurati osnovno obrazovanje odraslih (opismenjavanje i računanje);
- osigurati prošireni i visok kvalitet ponude neformalnog obrazovanja za odrasle;
- pružiti opšte neformalno obrazovanje odraslim osobama;
- pružiti podršku zajednicama i NVO koje pružaju opšte neformalno obrazovanje za odrasle;
- organizirati informacije i smjernice za odrasle polaznike;
- osigurati međunarodnu saradnju sa organima za obrazovanje odraslih.

Ovaj odjel vrši i priznavanje prethodnog učenja. Svaki pojedinac s najmanje tri godine (5000 sati) praksi u djelatnosti koju želi potvrditi a ispunjava uslove, može se obratiti Ministarstvu nacionalnog obrazovanja, djece i mladih. Osobe mogu dobiti sertifikat, diplomu tehničkog srednjoškolskog obrazovanja ili potvrdu master obrtništva, u cijelosti ili djelimično.

Početno stručno osposobljavanje daje mladim ljudima teorijsko opće obrazovanje i praksu, što im omogućava dobivanje stručne kvalifikacije kao i službene diplome ili službene potvrde.

U Luksemburgu, početno stručno osposobljavanje se odvija u okviru tehničkog srednjoškolskog obrazovanja. Ona nudi oko 120 kurseva usmjerenih na potrebe u profesionalnom svijetu.

Nakon izmijenjenog zakona od 19. decembra 2008. godine došlo je do reforme stručnog osposobljavanja, koje je pretrpjelo duboku reorganizaciju. Ta reforma ima za cilj:

- omogućiti integraciju mladih i odraslih u privredni i društveni život putem većih kvalifikacija;
- olakšati pristup cjeloživotnog učenja;
- smanjiti stopu neuspjeha i broj mladih ljudi koji napuštaju školu bez ovjere.

U Francuskoj, na državnom nivou djeluju dva ministarska odjela koja su posebno zadužena za kontinuiranu stručnu obuku.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, stručnu obuku i socijalni dijalog, koje, između ostalog:

- usmjerava politiku kontinuirane stručne obuke u logiku osiguranja profesionalne karijere i pristup zapošljavanju;
- predlaže zakonodavne promjene;
- ohrabruje dijalog između socijalnih partnera;
- interveniše na samoj margini u finansiranju organa obuke obrazovanja, ali učestvuje u finansiranju obuke ciljnih grupa (migranti, osobe sa invaliditetom, zatvorenici, itd).

Državno Ministarstvo obrazovanja, koje:

- organizuje i finansira, iz državnog budžeta, početnu stručnu obuku mladih;
- ima operativnu misiju kontinuirane obuke odraslih;
- učestvuje na institucionalnom nivou, kao međuministarska kolektivna refleksija na razvoju orijentacije i cjeloživotne obuke.

PREPORUKA 3:

PROMOCIJA I PRIMJENA NACIONALNOG KVALIFIKACIJSKOG OKVIRA

Vještine stečene kroz rad, neformalno i implicitno učenje često predstavljaju važne karakteristike i kvalitete osobe, ali nerijetko ne budu navedeni u radnoj biografiji ili drugim dokumentima ukoliko nisu potkrepljene certifikatom. Ovakvo stanje je jedan od razloga za pokretanje reforme obrazovanja, a EU je donijela smjernice koje uključuju osam nivoa znanja, počevši od osnovnih vještina, preko stručnog, do inovativnog znanja. Prema ovim smjernicama, svaka država može razviti sopstvenu specifikaciju koja će omogućavati prevod i poređenje nivoa znanja u dvije različite zemlje, čime se olakšava mobilnost zaposlenih.⁹

Priznavanje prethodnog učenja manje je složena u državama u kojima postoji službeni nacionalni kvalifikacijski okvir (*National Qualifications Framework*). Takav okvir omogućava pridruživanje prepoznatih i prihvaćenih ishoda učenja pojedinim nivoima kvalifikacijskog okvira, kao i određivanje opsega kvalifikacija (npr. cjelovite ili djelimične). U razvijenim se zemljama, s visokim postotkom adolescenata koji napuštaju obrazovni sistem već na nivou srednje škole, promovise mogućnost povratka u sistem – druga prilika koju omogućava priznavanje prethodnog učenja. S druge strane, u zemljama gdje vlada nedostatak kvalificirane i certificirane radne snage, vlade nastoje nadoknaditi ovaj nedostatak putem formalnog priznavanja ishoda učenja ostvarenih tokom radnog vijeka: time se skraćuje trasa formalnog obrazovanja i ubrzava sticanje kvalifikacijskih certifikata. Valja, međutim, naglasiti kako priznavanje prethodnog učenja nije isto što i certifikat kompetencija kakav izdaju

poslodavci. Priznavanje vodi dodjeli diplome, titule ili certifikata koji omogućava profesionalnu ili obrazovnu mobilnost uz to što osiguravaju daljnji napredak u karijeri pojedinca.

U Bosni i Hercegovini, na polju usvajanja Nacionalnog / državnog kvalifikacijskog okvira stiglo se do usvajanja odluke o osnovama kvalifikacijskog okvira od strane Vijeća ministara, na sjednici održanoj 24. marta 2011. godine. Ova

CRNA GORA

Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija, koji je u Crnoj Gori donesen krajem 2010. godine otvorio je put za priznavanje neformalno stečenih znanja unutar formalnog obrazovanja i povezivanje sa njim i omogućio odraslim, bez formalnog obrazovanja, sa odgovarajućim znanjima, da ta znanja mogu da dokažu i steknu javno važeću ispravu o nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji. Odraslim koji imaju kvalifikaciju nivoa obrazovanja, ali ta kvalifikacija nije tražena na tržištu rada, certificiranje stručnih kvalifikacija omogućava sticanje kvalifikacije koja obezbjeđuje bolji položaj na tržištu rada. Sistem certificiranja stručnih kvalifikacija je generator kvalifikacija koje znače usavršavanje i specijalizaciju u određenom sektoru, koje proširuje osnovno stručno znanje pojedinca. Certificiranje stručnih kvalifikacija omogućava licima sa nižim nivoom obrazovanja, nezaposlenim i licima koja su rano napustila obrazovanje da steknu osnovnu stručnu kvalifikaciju (kvalifikaciju za prvo zanimanje) ili da se prekvalifikuju ili dokvalifikuju.

odluka još uvijek ne obavezuje na njegovu primjenu, te se primjenjuje zastarjeli kvalifikacijski okvir koji nije usklađen sa evropskim. Osnovama kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini stvara se preduslov za izradu „Kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini“, koji treba povezati prethodne, sadašnje i buduće rezultate učenja, te ih postaviti u međusobne odnose unutar Bosne i Hercegovine, ali i Evropskog kvalifikacijskog okvira i evropskog obrazovnog prostora, a koji bi trebao biti donesen najkasnije do kraja 2015. godine. Polazne osnove utvrđene ovim dokumentom

⁹ Izvori: Evropski Parlament (2008). Preporuka Evropskog Parlamenta i Saveta od 23.04.2008. o razvoju evropskog okvira kvalifikacija za doživotno učenje u: Službenom glasniku Evropske unije, Brisel, Strazbur: C111/01. Komisija evropskih zajednica (2007). "Evropski okvir kvalifikacija: veliki benefit za građane i poslodavce širom Evrope", izdavač Rapid press. Brisel: IP/07/1760.

Evropski inventar (2005). "Validacija implicitnog i neformalnog učenja". Ujedinjeno Kraljevstvo.

predstavljaju i smjernice za usklađivanje propisa kojima se uređuju područja osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, odnosno cjeloživotnog učenja, ali i bolje povezivanje promjena i potreba tržišta rada sa obrazovnim programima u Bosni i Hercegovini. Državni kvalifikacijski okvir će olakšati transfer, transparentnost i priznanje kvalifikacija definisanih kao rezultati učenja koji su procijenjeni i certificirani od strane kompetentnog tijela na državnom i sektorskom nivou. Glavna funkcija kvalifikacijskog okvira će biti jačanje obostranog povjerenja i saradnja između različitih glavnih aktera uključenih u cjeloživotno učenje. Ovo je važno za smanjenje prepreka u priznavanju učenja i omogućavanju učenicima da lakše iskoriste dostupno znanje, vještine i kompetencije.

PREPORUKA 4:

RAZVITI LJUDSKE RESURSE U OBRAZOVNOM SEKTORU SA FOKUSOM NA ANDRAGOŠKO OBRAZOVANJE

Koncept cjeloživotnog učenja promijenio je ulogu nastavnika, posebno u obrazovanju odraslih. Nastavnici sve više postaju vođe, mentori i moderatori, te se od njih očekuju nova znanja, vještine i sposobnosti.

Kao i u drugim strukama, od nastavnika se očekuje trajno sudjelovanje u procesu učenja koje će doprinijeti ostvarenju i povećanju njihovih kompetencija. Većina nastavnika u obrazovanju odraslih, danas u Bosni i Hercegovini, nema temeljna andragoška znanja i vještine, između ostalog i zbog nedostatka mogućnosti za takvo obrazovanje.

Obrazovanje odraslih u bitnome se razlikuje od obrazovanja djece, već i po ciljnim grupama. Svaka obrazovna grupa, kao i svaki odrasli učenik u grupi, donosi sa sobom različita prethodno stečena znanja i iskustva, čije prihvatanje i uvažavanje doprinose dodatnoj motivaciji za završetak upisanog programa i dalje sudjelovanje u procesu obrazovanja. Ponekad, ta su znanja i iskustva veća od nastavnikovih, pa stoga učenik-odrasla osoba mora biti subjekt obrazovnog procesa i obrazovni proces mora biti usmjeren ka ostvarenju njegovih prepoznatih potreba.

Budući da se obrazovnim radom sa odraslima bavi veliki broj ljudi u veoma raznovrsnim organizacijama i institucijama kako obrazovnim institucijama tako i u kulturnim institucijama, odeljenjima za obrazovanje i kadrove u velikim firmama, nevladinim organizacijama itd., koji uz svoju osnovnu profesiju nemaju odgovarajuća andragoško-didaktičko-metodička znanja i vještine neophodne za taj rad, potrebno je obezbijediti sistem koji će omogućiti pomenute vještine i znanja.

Imajući u vidu nerazvijenost institucionalnog okvira za obuku i usavršavanje nastavnog kadra u oblasti obrazovanja odraslih, za značajniji napredak u osiguranju kvalitetne

ŠKOLA ANDRAGOGA

Institut za međunarodnu saradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola otvorio je 2000. godine svoj ured sa sjedištem u Sarajevu. To je dio projekta «Obrazovanje odraslih u jugoistočnoj Evropi» (EBiS) koji IIZ/DVV sprovodi u saradnji sa Ministarstvom za privrednu saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke, a koji se realizira u okviru Pakta za stabilnost. U Projekat je uključeno osam zemalja (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Rumunija, Slovenija i Srbija i Crna Gora). Cilj ovog projekta je da se u regiji razvije saradnja u oblasti obrazovanja odraslih. Jedno od težišta rada je i unapređenje zapošljavanja kroz dodatno profesionalno obrazovanje. Od svog osnivanja, osim brojnih seminara, Ured u Sarajevu je realizirao Festival cjeloživotnog učenja, Školu andragoga, te pokrenuo časopis za obrazovanje odraslih, emisiju PC svijet i sl. Institut je ove godine, pored poziva za učešće u Školi andragoga, intenzivirao saradnju sa službama za zapošljavanje i na drugim poljima.

struče obuke odraslih osoba veoma je važno razviti sistem profesionalnog napredovanja u karijeri nastavnika i definisati kvalifikacione nivoe (vrste nastavničkih zvanja) i razviti sistem standarda i normi za njihovo postizanje, kao i izraditi programe i module za osposobljavanje i usavršavanje nastavnika i saradnika koji rade u različitim oblastima obrazovanja odraslih i osposobljavanje nastavnika za rad u području obrazovanja odraslih.

Važno je spomenuti da, u RS, pet godina nakon donošenja Zakona o obrazovanju odraslih, nije učinjeno ništa po pitanju obrazovanja nastavnog kadra za rad sa odraslim osobama. Naime, donesen je Pravilnik o vrsti stručne spreme nastavnika, koji ne govori o potrebi i obavezi da nastavnici posjeduju andragoško obrazovanje.

PREPORUKA 5: SISTEMATSKO PRAĆENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH

Postignuća i razvoj svake djelatnosti, pa tako i obrazovanja odraslih, nije moguće pratiti bez statističkih pokazatelja. Priznavanjem obrazovanja odraslih kao sastavnog dijela cjelokupnog obrazovnog sistema, odnosno javnim finansiranjem obrazovanja odraslih, statističko praćenje potrebno je radi odgovarajućeg nadzora uspjehnosti. Statističko praćenje obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja odnosi se na formalno i neformalno obrazovanje, te obuhvata odgovarajuće pokazatelje o obrazovnim providerima, programskoj ponudi, strukturi učenika, strukturi nastavnika, certificiranju, načinu evaluacije i dr.

Zbog nepriznavanja obrazovanja odraslih kao jednako važnog dijela ukupnog sistema obrazovanja, naša zemlja nema sistemskog, statističkog, praćenja djelatnosti obrazovanja odraslih, te se ne može pouzdano govoriti o broju i prirodi institucija, o strukturi i kvaliteti obrazovne ponude, o strukturi učenika i nastavnika, izvorima i svrsishodnosti finansiranja, i drugim relevantnim pokazateljima.

Posljednjih godina su npr. uvedeni modernizirani nastavni planovi i programi koji su zasnovani na rezultatima učenja, međutim ne postoje dokazi o efektima njihove primjene.

Uspostavljanjem statističkog praćenja obrazovanja/učenja odraslih u bitnome će se promijeniti slika o obrazovnoj strukturi stanovništva. Raspolaganje relevantnim informacijama o obrazovanju odraslih je osnovni uslov za ostvarivanje ciljeva obrazovne politike u ovoj oblasti, za analizu i unaprijeđenje rada, planiranje i preduzimanje sistemskih mjera i donošenje strateških planova, njihovo praćenje i evaluaciju.

Statistički ured Evropske zajednice (Eurostat) prikuplja i objavljuje statističke podatke iz država članica, država izvan Evropske unije te od međunarodnih organizacija kako bi

informisao institucije Evropske unije i omogućio praćenje efekata politika EU.

EUROSTAT u okviru svoje ankete o radnoj snazi - labour force survey (LFS) i ankete o obrazovanju odraslih - adult education survey (AES), svako 5 godina, priprema jednostavni upitnik¹⁰ koji pokriva privatna domaćinstva između 25 i 64 godina i vodi se paralelno u svim državama EU. Na osnovu ovog anketiranja omogućava se prikaz cjeloživotnog obrazovanja u EU.

S tim u vezi neophodno je da državne agencije u kompleks registrovanja i praćenja obrazovanja uključe djelatnost obrazovanja odraslih, te da nadležne institucije usaglasе indikatore statističkog praćenja obrazovanja sa međunarodnim zahtjevima i standardima.

U okviru projekta „EDU & JOB – Jačanje prava radnika i tržišta radne snage zagovaranjem regulative o obrazovanju odraslih“ ALDI i CCI će dati doprinos ispunjenju ove preporuke kroz uspostavljanje monitoringa provođenja Zakona o obrazovanju odraslih na nivoima gdje je Zakon usvojen, te kroz objavljivanje periodičnih izvještaja.

¹⁰ The Adult Education Survey je upitnik u skladu sa Propisom (EC) br. 452/2008 Evropskog parlamenta i Vijeća od 23 Aprila 2008. I Propisom (EC) br. 823/2010 Komisije od 17. Septembra 2010.

PREPORUKA 6:

OSIGURANJE VEĆE POVEZANOSTI PROGRAMA OBRAZOVANJA ODRASLIH SA POTREBAMA TRŽIŠTA RADA

Obrazovanje radne snage je jedan od ključnih faktora koji utiču na nivo zaposlenosti i nezaposlenosti, neaktivnosti i nivoa plaća zaposlenih. Obrazovanje je ključno za nova radna mjesta i bolji standard života iz razloga što obrazovanje i stručnost pomaže u zapošljavanju i utiče na standard života kroz visinu bruto plaće zaposlenog radnika. Provođenje projekata u kojima će se unaprijediti sistem obrazovanja odraslih može dodatno stimulativno uticati na poslodavce da proširuju obim poslovanja i broj radnih mjesta.

Ljudi su svjesni činjenice da sticanje znanja i vještina tokom života povećava šanse za očuvanje/dobijanje posla, a samim tim doprinosi njihovom boljem životnom standardu pa su spremni na odricanja u procesu sticanja novih znanja i vještina. U skladu s tim, sve veći broj odraslih osoba obrazovanje doživljavaju kao nužan faktor za sopstveni razvoj, a posebno za pronalaženje odgovarajućeg zaposlenja. Istovremeno se pokazuje da mnoge nezaposlene osobe nemaju dovoljno informacija o postojećim programima ili ih smatraju nedostupnim. Tome naročito doprinosi neadekvatan zakonski okvir u Federaciji BiH, dok su prednosti Zakona o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj nedovoljno iskorištene.¹¹

U državama sa razvijenim privredama kao što su pojedine članice EU, obrazovanje, znanje, inovacije, istraživanje i razvoj ključni su pokretač rasta produktivnosti. Znanje povezano s potrebama tržišta rada i izazovima globalne ekonomije je kritični faktor s kojim Evropa može osigurati konkurentnost u globalnom svijetu gdje se drugi nadmeću s jeftinim radom i primarnim resursima.

Kao ključna komponenta Lisabonske strategije, Evropska strategija zapošljavanja ovisi o kontinuiranom praćenju tržišta radne snage koje se ostvaruje kroz godišnje izvještaje o zaposlenosti u Evropi koja se koriste za stvaranje buduće strategije zapošljavanja i politike za kvalitetu radnih mjesta, povećanu produktivnost, te ulaganja u ljudski kapital. U okviru EU, Evropska služba za zapošljavanje osigurava informacije, savjete i plasman posla za radnike i poslodavce s ciljem osiguravanja mobilnosti radne snage. Ona, takođe, osigurava podatke o viškovima radne snage i deficitu u različitim sektorima s ciljem unaprijeđenja rada izvan granica, te doprinosi zajedničkom evropskom tržištu radne snage. Nadalje, Evropski socijalni fond radi na unaprijeđenju radnih vještina, a prema tome i radnih sposobnosti, pomoći u borbi protiv nezaposlenosti, promovisanja radnog usavršavanja koje stimuliše prilagodljivost radnika očekivanjima na savremenom tržištu rada.

Države ili regije u Evropi, razvijaju svoje operativne programe za razvoj tržišta rada i zapošljavanje prema smjernicama Evropskog socijalnog fonda za sedmogodišnji budžetski period, a Evropska komisija ih odobrava. U periodu (2007 – 2013), Evropski socijalni fond je, sa ukupno oko 57 milijardi eura, prije svega podržavao programe koji se odnose na prilagodljivost radne snage suočene s ekonomskim promjenama i na taj način pomagao razvoj institucija tržišta rada, aktivne mjere zapošljavanja i cjeloživotnog učenja, uključujući u proces i privatni sektor.

Ključno je, u cilju animiranja odraslih na obrazovanje, promovisati povezanost obrazovanja sa stanjem na tržištu rada, kako je već ranije opisano. Ovo je važno, ne samo za pojedince koji se nalaze na evidencijama službi za zapošljavanje, već i kako bi se ukazalo da javne politike mogu efikasno pobjeđivati u borbi protiv nezaposlenosti, a takođe i da se ukaže na značaj multidimenzionalnosti problema nezaposlenosti čije razumijevanje je presudno u politikama koje imaju za cilj povećanje broja zaposlenih, odnosno smanjenje broja nezaposlenih radnika.

11

http://www.academia.edu/1906240/PERCEPCIJA_GRADANA_BOSNE_I_HERCEGOVINE_O_OBRAZOVANJU_ODRASLIH_The_Perception_of_Citizens_of_Bosnia_and_Herzegovina_about_Adult_Education

učiradi

... www.uciradi.ba ...

Ako znaš nešto, **RADI** nešto!
Ako ne znaš ništa, **UČI** nešto!